

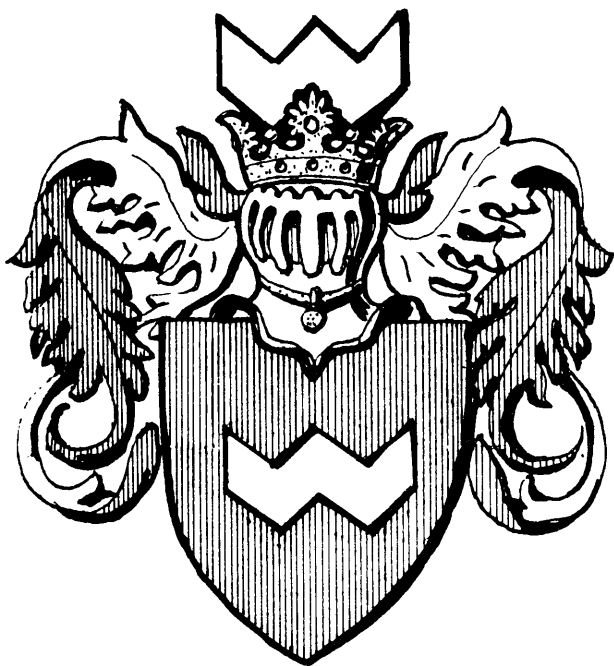
MAGAZYN HERALDYCZNY

LISTOPAD - GRUDZIEN 1990 r.

1

Abdank

Herb Abdank

Abdank — w polu czerwonym łękawica srebrna; klejnot: łękawica jak na tarczy. Jeden z najstarszych herbów polskich opisany przez Jana Długosza w Klejnotach i tzw. herbarz arsenalski (*Stemmata Polonica*). Odnotowany również przez zachodnie XV-wieczne herbarze: *Codex Bergshammari* i *Armorial Lyncenich* oraz herbarzyk Marka Ambrożego (z XVI w.). W wielu źródłach (m.in. w Klejnotach) występujący jako Habdank. Nazwa ta pochodzić ma rzekomo z niemieckiego Habedank (podziękowanie). Tak podobno miał powiedzieć Henryk V, kiedy poseł polski Skarbek (Jan z Góry) wrzucił mu do skrzyni z kosztownościami swój pierścień ze słowami: „Idź złoto do złota”.

Legendę o polskim rycerzu i niemieckim władcy, który chcąc zmusić posłów do uległości pokazał im swój skarbiec pełen złota, przytoczył Długosz w „Rocznikach” (pod rokiem 1109). Na pamiątkę owego wydarzenia Skarbek mający w herbie „trzy jednakowe krzywizny tworzące gwiazdę zwaną przez astronomów Kasjopeją” otrzymał nową nazwę swego herbu i rodu „Habdank”.

Ani legendy ani nazwy herbu czy rodu nie potwierdzają jednak liczne przekazy. W średnio-

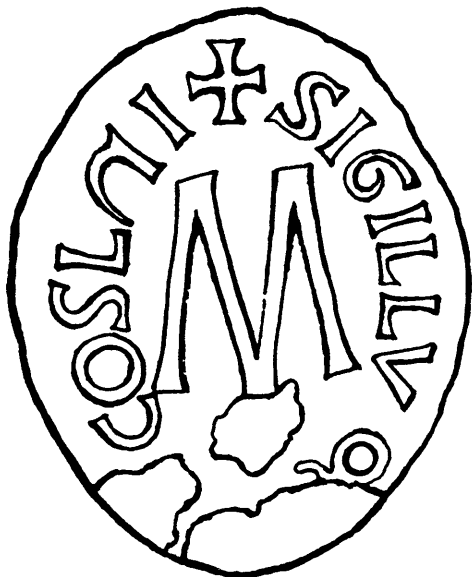
wiecznych zapiskach sądowych herb ten nazywany jest przeważnie Awdańcem lub Abdańcem. Nazwa Habdank pojawia się tylko raz (w 1408 r.), a staje się popularna dopiero w XVI wieku. Pod tą też nazwą występuje w wielu herbarzach, których autorzy idąc tropem Długosza wzbogacili Abdanka o kilka jeszcze legend (m.in. o zabiciu smoka wawelskiego przez niejakiego Skubę, o pojedynku z niemieckim rycerzem itp.).

Herb ten rozmaicie opisywano w źródłach. Według niektórych autorów jest to litera M „przewrócona”, Kromer i Niesiecki podają, że litera W, Długosz i Paprocki używają określenia *tractwa* (łękawica, krzywizna), Ostrowski blazonuje jako dwie krokwie złączone w kształcie litery W, natomiast zdaniem innych heraldyków godło Awdańców wywodzi się z run skandynawskich.

Twórcą kontrowersyjnej teorii o powstaniu szlachty polskiej w wyniku podboju Normanów był F. Piekosiński. Hipoteza o runicznym pochodzeniu herbów polskich znalazła wielu zwolenników. Nawet jej przeciwnicy twierdzili, że nie można całowicie wykluczyć wpływu run na kształtowanie się naszych herbów „gdyż w niektórych najstarszych można by się dopatrzeć naśladownictwa pisma runicznego” — pisał Z. Wdowiszewski.

Runy — znaki prastarego alfabetu germańskiego wykuwano głównie w kamieniu i rzezano w drewnie. Narody skandynawskie przypisywały runom moc nadprzyrodzoną, wierząc, że mogą one chronić od grotów, rozpędzać chmury, uzdrawiać chorych, wskrzeszać umarłych, wzbudzać miłość lub nienawiść. Istniały runy, co wryte na mieczu miały zapewnić zwycięstwo, niektóre chroniły od rozbicia na morzu i te rzeźbiono na dziobach łodzi. Jedne przynosiły nieszczęście, inne zaś uchodziły za źródło pomyślności (wg C. Pruszyńskiego).

Jedna z takich run, zbliżona kształtem do trzybura i symbolizująca pomyślność, znaleźć się miała w herbie Awdańców. Inna natomiast runa (wg F. Piekosińskiego) ma występować na jednej z najstarszych pieczęci Awdańców — komesa Pakosława, wojewody sandomierskiego, z 1228 r. Przedstawia ona literę majuskułową M i w tym kształcie (jest to starsza forma Ab-

*Pieczęć Pakosława wojewody sandomierskiego
z roku 1228*

danka) odpowiada ona runie skandynawskiej ze starszego futhorku (identycznie wyobrażony jest Abdank na tarczach herbowych w kościele w Chlewiskach).

Teoria F. Piekosińskiego nie była całkiem bezpodstawną, za czasów Mieszka I mieliśmy dość ożywione „kontakty robocze” z Wikingami a sam książę wydał swą córkę Świętosławę za króla Szwecji Eryka Zwycięskiego. Wikingowie założyli silny fort u ujścia Odry, zwany Jomsborgiem (zdaniem wielu polskich archeologów był to Wolin) z odpowiednio dobraną załogą, składającą się ze świetnie wyszkolonych żołnierzy, którzy łupili latem a zimą poddawani byli surowej dyscyplinie. Wielu z nich służyło w drużynach Mieszka I i Bolesława Chrobrego, wielu też ożeniło się w Polsce (w Jomsborgu nie mogły przebywać kobiety) i tu już zostało na stałe. Któryś z nich imieniem Audun był prawdopodobnie protoplastą rodu Awdańców.

Imię Audun było bardzo popularne u Normanów, występuje ono również w odmianach Awduns, Oudans a w mitologii skandynawskiej jako Audhu (w języku staronorweskim słowo aud – auda – audu – audr oznacza pomyślność, szczęście, bogactwo, skarb). Także u Awdańców spotyka się imiona Skarbek i Skarbimir wskazujące na niewątpliwy związek z protoplastą rodu Audunem.

Mimo odrzucenia przez naszą heraldykę teorii o runicznym pochodzeniu herbów polskich uważano, że Abdank należy do nielicznych wyjątków. Potwierdziły to pośrednio

badania Władysława Semkowicza, który stwierdził normańskie pochodzenie Awdańców i przybycie ich do Polski odniósł do czasów Mieszka I i jego stosunków z drużyną z Jomsborgu. Obecnie heraldyka polska podzielając w zasadzie stanowisko W. Semkowicza co do normańskiego pochodzenia Awdańców skłonna jest raczej uważać Abdanka za dawny znak własnościowy.

Godło opisywane niekiedy jako dwie odwrócone krokwie (franc. chevron – figura szczytna w kształcie odwróconego V) połączone w figurę kształtu litery W nazywamy łąkawicą na podstawie średniowiecznych zapisek sądowych. Początkowo, na pierwszych pieczęciach Awdańców, krokwie były w pozycji normalnej i przypominały kształtem literę M (wg W. Semkowicza miał to być inicjał imienia Michał – protoplasty rodu i fundatora Lubinia. Znak ten występuje w początku XIII wieku współcześnie w dwóch liniach rodu: kujawskiej i małopolskiej: na pieczęciach Lupusa, kasztelana Kruszwickiego i Pakosława Starszego). Z czasem godło odwrócono i zaczęto nazywać łąkawicą. Znak ten był dziedziczony już od 1200 roku.

HERBEM ABDANK PIECZĘTUJĄ SIĘ:

Abakanowicz, na Litwie, 1565 r.
 Abczyński (Litwa 1458?), Wielkop. 1754 r.
 Abłamowicz, wileń. 1675 r.
 Abramowicz, bractaw. 1743 r.
 Ankwicz v. Ankwitz, Małop. 1788 r.
 Bałandowicz, pow. wołkow. 1794 r.
 Bardziński, inowrocł. 1661 r.
 Łęczyc. 1578 r.
 Beszewski, sandom. 1584 r.
 Beynart, na Litwie, 1621 r.
 Biało-brzeski, sandom. 1780 r.
 Białopiotrowicz, lidz. 1764 r.
 Białoskórski, na Rusi, 1569 r.
 Bielecki, sandom. 1438 r.
 Bieliński v. Biliński, poznań. 1584 r.
 Bogucki, kaliskie, 1579 r.
 Bogusławski, radom. 1488 r.
 Boliński
 Borowski, sandom. 1422 r.
 Borowy, mław. 1703 r.
 Borzykowski, sieradz. 1382 r.
 Borzymiński, dobrzyń. 1564 r.
 Borzymiński, na Mazowszu, 1564 r.
 Bram, na Wołyniu, 1616 r.

z Brzozy Mikołaj, opoczyń. 1411 r.
Buczacki, na Podolu, 1379 r.
Budziszewski, wiślick. 1400 r.
Busse, poznań. nob. prus., 1791 r.
Bystrzejowski, lubel. 1532 r.
Byszewski v. Byszowski, 1766 r.
Cekliński, dobrzyń. 1778 r.
Celiński, łukow. 1713 r.
Ciekliński v. Czekliński, krakow. 1568 r.
Cieliński, sandom. 1587 r.
Cieśliński
Chalecki, na Litwie, 1496 r.
Chamiec
Cheschaw
Chojeński v. Choiński, Wielkop. 1531 r.
Choryński, kościań. 1584 r.
Chorzewski, nowogrodz. 1693 r.
Chromecki, kościań.
Czachorowski, płock. 1668 r.
Czachorski, krak. 1618 r.
Czarkowski, podlask. 1587 r.
Czelatycki, na Rusi, 1426 r.
Czeley, sandom. 1328 r.
Dąbrowski, sieradz. 1584 r.
Dembiński, Działoszyce, 1407 r.
Dębiński v. Dambyeński, sandom. 1460 r.
Dłoto, lubel. 1584 r.
Doboszyński, połock. 1674 r.
Dobrzycki v. Dobrycki, z. wiska, 1610 r.
Doliniański, na Rusi, 1445 r.
Doliński, 1578 r.
Domaradzki, kościań. 1393 r.
Dowgiąto, na Litwie, 1526 r.
Dowgiątowicz v. Dowgiłłowicz, na Żmudzi, 1528 r.
Dunikowski, przemysł. 1584 r.
Dupiński, kościań. 1242 r.
Duszota, radom. 1397 r.
Dworakowski
Dyrmont v. Dyrmont—Siwicki v. Dermont, z. witebska
Eygird, na Litwie, 1632 r.
Faškiewicz, gub. kowień. 1860 r.
Gabryjałowicz, gub. wileń. 1800 r.
Gambarzewski, czers. 1416 r.
Gambarzowski v. Gębarzewski v. Gembarzewski, radom.
1508 r.
Gastold v. Gasztołd v. Gasztold na Litwie, 1414 r.
Gorski v. Górski
Grocholski, przemysł. 1781 r.
Gurski, bractaw.
Haraburda, na Rusi, na Litwie, 1442 r.
Harasimowicz, witebs. w. XVI
Hankiewicz, nob. 1667 r.
Hołub, Ruś Biała i Litwa, 1578 r.
Hołubek, na Żmudzi, 1560 r.
Hromyka, oszmiań. 1764 r.
Iłgowski, na Litwie, 1560 r.
Iwanowicz, gub. kowień. 1800 r.
Jankiewicz, w. ks. poznań. 1840 r.
Jankiewicz v. Jankwitz z Postawic
Jazłowiecki, na Podolu, 1450 r.
Jedleński, sandom. 1460 r.
Jugoszewski v. Iugoszwowski, sandom. 1460 r.
Jurkowski, lwow. 1450 r.
Kaczycki
Kaimir v. Kagnimir v. Kanimir v. Kagniemir, Małop.
1410 r.
Karnicki, na Litwie, 1500 r.
Karski, sandom. 1460 r.
Kazimir, chełm. 1500 r.
Kiełcz. poznań.
Kiełczewski v. Kiełczowski, lubel. 1436 r.
Klonowski, radom. 1480 r.
Kobyliński, bielsk. 1527 r.
Kodyński, gub. grodzień. przed 1830 r.
Kołaczkowski, Wielkop. 1500 r.
Komorowski, gub. grodzień. 1830 r.
Konański, radom. 1444 r.
Koplewski, gub. kowień. 1700 r.
Koporoski, Inflanty
Korzybski, płock. 1697 r.
Kossowski, sieradz. 1540 r.
Kowalski, kieleck. 1460 r.
Kozicki, lubel.
Kozietulski, czersk. 1564, 1635 r.
Kozubowski v. Kozubski, sieradz. 1584 r.
Krobanowski, podlask. 1575 r.
Krośniewski, łęczyck.
Kruszewski, kalisk. 1436 r.
Krzywiński, poznań. 1699 r. (1550?)
Krzyżanowski, kościań.
Kunicki, Wielkop. 1584 r.
Kurnicki, gub. mińska 1802 r.
Kurzątkowski, na Litwie
Leszczyński, płock. 1587 r.
Lewikowski, barsk. 1615 r.
Lewkowicz, gub. mińska 1863 r.
Liczbński, krakow.
Lipski, krakow. nob. 1521 r.
Lubiański, Prusy Zach.
Lubiatowski, kościań.
Łasicki, sandom. 1632 r.
Łasiński v. Łasiński, łomż. 1474 r.
Łubnicki, łomż. 1426 r.
Machowski, Podgórze 1460 r.
Magnuski, sieradz. 1584 r.
Malczewski, Wielkop. 1584 r.
Malinowski, 1756 r.
Malechowski, poznań. 1512 r.
Marchilewicz, gub. wileńska 1820 r.
Maszkowski, łęczyck. 1414 r.
Melbachowski v. Melbechowski, Galicja 1776 r.
Mianowski, z. wiska, 1443 r.
Mieczkowski v. Mieczkowski, z. wiska, 1467 r.
Mikołajewski, Wielkop. 1584 r.
Milewski, łomż. 1421 r.
Miłkowski, sieradz. 1460 r.
Mingielewicz, na Żmudzi 1621 r.
Mleczkowski, szreńsk. 1552 r.

- Młynkowski, Wielkop. 1584 r.
 Moczulski, gub. kowień. leg. 1860 r.
 Modestowicz, gub. kowień. leg. 1852 r.
 Mongin, gub. kowień. leg. 1811 r.
 Moygis, gub. kowień. leg. 1849 r.
 Narbut
 Obornicki, Wielkop. 1450 r.
 Oborski, kowień. 1584 r.
 Odechowski, łęczyck. 1558 r.
 Odyniec, gub. wileńska, 1800 r.
 Oporowski, poznań. 1544 r.
 Orlikowski, z. wiska, 1648 r.
 Ossowski, 1733 r.
 Oszczepalski, lubel. 1582 r.
 Pakoszek, kieleck. 1460 r.
 Paliszewski, leg. Galicja 1804 r.
 Paszkiewicz, gub. kowień. 1805 r.
 Pękostawski v. Pęstawski, sandom. 1460 r.
 Pietraszkiewicz, wileń. 1590 r.
 Piotraszewski, krakow., Litwa, 1581 r.
 Piotrowski, lubel. 1645 r.
 Piwko v. Pywko, sandom. 1460 r.
 Pniowski, sandom. 1460 r.
 Pomorski, łęczyck. 1603 r.
 Porczyński, szadkow. 1588 r.
 Posadowski, na Śląsku, 1502 r.
 Prądnicki, proszow. 1576 r.
 Probołowski, krakow. 1460 r.
 Przeborowski, sieradz. 1574 r.
 Przemieniecki, gub. kowień. leg. 1862 r.
 Przezwicki v. Przezwycki, łęczyck. 1570 r.
 Przybylski, gub. kijow. leg. 1882 r.
 Psarski, gnieź. 1567 r.
 Puczniewski v. Puczniowski, łęczyck. 1532 r.
 Puklewicz, gub. kowień. leg. 1843 r.
 Pukoszek
 Putwiński, z. wiska, 1698 r.
 Radoński, sandom. 1648 r.
 Raduński, grodzień., lelowsk. 1581 r.
 Radzanowski, sandom. 1584 r.
 z Radzanowa 1460 r.
 Radziątkowski, Wielkop., sandom. 1608 r.
 Ragowski, lubel. 1581 r.
 Rajkowski v. Raykowski, radom. 1703 r.
 Rajmir v. Raymir, łukow. 1584 r.
 Rasiewicz, Podole, 1777 r.
 Razicki, Mazowsze, 1658 r.
 Rażek v. Raczek, Wielkop. 1543 r.
 Regowski, radom., chełm. 1579 r.
 Rekowski, Pomorze, 1573 r.
 Renadzki, gub. kowień., leg. 1845–58 r.
 Rogowski, radom. 1569 r.
 Rogoziński, sieradz., na Rusi, 1584 r.
 Rogoźniski, sieradz. 1584 r.
 Roguski, połock. na Rusi i Mazowszu 1620 r.
 Rohoziński
 Rokuć, chełm. 1584 r.
 Rosiński, nob. 1601 r.
 Rudzki, czersk. 1541 r.
 Rybczyński, pisarz dekr. kor. nob. 1726 r.
 Saława v. Salawa, Górny Śląsk, 1853 r.
 Skarbek, tyt. hrab. kujaw. Ruś, 1778, 1820 r.
 Skora, kaliskie
 Skoraszewski, Wielkop.
 Skuba, 1584 r.
 Słąka v. Slanka, czersk. 1764 r.
 Słomka, Mazowsze, krakow. 1697, 1700 r.
 Słomowski v. Słumowski, Małop. 1584 r., gnieź. 1525 r.
 Słomski v. Słumka, mścistaw.
 Słysz, sandom. 1460 r.
 Sokulski
 Starosiedliński v. Starosiedliski, krakow. sandom. 1460 r.
 Starosielski
 Starski, krak. 1618, 1632 r.
 Suchodolski v. Suchdolski, sandom. 1460 r.
 Sudolski, krak. 1460 r.
 Swoszowski v. Swoszewski, na Rusi, 1601 r.
 Szczyjeński v. Szczycieński, Wielkop.
 Szepi
 Szulc
 Tafiłowski, łomż. 1475 r.
 Teleszewski v. Telszewski, drohick., nowogród. 1697 r.
 Toczyłowski, trock. 1750 r.
 Toczyński, na Litwie, 1566 r.
 Toczyski, drohick. 1569, liwsk. 1764 r.
 Traczewski, nowogrodzk. 1632 r.
 Trzebiński, krakow. nob. XVI w.
 Tworowski
 Tworzyński, krakow. Wielkop. 1670 r.
 z Urzędowa Albert, 1518 r.
 Ustarbowski, Prusy, Pomorze, 1697 r.
 Warakowski, 1789 r.
 Warszyci v. Warzycki, łęczyck. 1484 r.
 Wat
 Watraszewski, mińsk. 1740 r.
 Ważyński v. Ważeński, płock. 1584 r. wyszogr. nob. 1601, Żmudź, 1606 r.
 Widawski, 1520 r.
 Wielobycki v. Wielobicki, chełm. 1611 r.
 Wiserski, Prusy, 1700 r.
 Wiszowaty, łomżyń. 1496 r.
 Wojczyński v. Woyczyński v., Woyczyński, rawsk. 1697, 1764 r.
 Wojenkowski, łęczyck. 1584 r.
 Wojewódzki, podlask. 1530 r.
 Wołczek, chełm. 1580 r.
 Wołyński, Podole, Litwa, 1579 r.
 Woszczyński, radom. 1460 r.
 Wyhowski v. Wychowski, Ukraina, 1660 r.
 Zawadzki v. Zawaczski, radom. 1460 r.
 Żytyński, bractaw. 1620, 1674 r.

oprac. Małgorzata Ławrynowicz

Podany indeks nazwisk posiada pewne luki spowodowane m.in. dużymi rozbieżnościami w źródłach lub brakiem wiarygodnych danych. Osoby zainteresowane prosimy o ewentualne sprostowania lub uzupełnienia poparte dokumentami (kserokopie).